

บทความคติธรรมจากม้าปีมะเมีย

นายสุชญา ศิริธัญญกร
รองผู้อำนวยการกองวิชาการ
ผู้จัดการสำนักพิมพ์ มจร

ความนำ

ม้า เป็นสัตว์ ๔ เท้า ที่รวดเร็ว ว่องไว เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรา เพราะมีอยู่ในราศีเกิด เนื่องจากคนที่เกิดนักษัตรปีมะเมีย มีม้าเป็นสัญลักษณ์ ในทางพระพุทธศาสนา หากจะกล่าวถึงม้า หลายคนคงนึกถึงม้ากัณฐกะของมหาบุรุษสิทธัตถะ ซึ่งเกิดเป็นสหชาติ^๑ พร้อมกับพระพุทธองค์ ดังคำว่า ข้าพเจ้าคือพญาม้ากัณฐกะ เป็นสหชาติกับพระราชโอรสของ พระเจ้าสุทโธทนะในกรุงกบิลพัสดุ์ราชธานี ที่อุตมของกษัตริย์ศากยวงศ์^๒ ม้าลาหกเป็นม้าที่วิ่งรวดเร็วมาก และม้าอาชาไนยเป็นสัตว์วิเศษ ซึ่งเป็น ๑ในสัตว์วิเศษ ๒ อันได้แก่ภิกษุชีนาสพ และม้าอาชาไนย^๓ และม้าอาชาไนย จะมีองค์ ๓ อันได้แก่ สมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกำลัง และสมบูรณ์ด้วยฝีเท้าเร็ว^๔ องค์ของม้าทั้ง ๓ อย่างนี้ จัดเป็นลักษณะของม้าดี เพราะม้าที่ดีจะสมบูรณ์ด้วยกำลังวิ่ง สมบูรณ์ด้วยสีสัน และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่^๕ ในอรรถกถาธรรมบทและอังคุตตรนิกาย อธิบายว่า ม้าอาชาไนย หมายถึงม้าที่เกิดในตระกูลม้าสินธพหรือในตระกูลพญาม้าลาหก^๖ เป็นม้ารู้เหตุที่ควรและไม่ควร^๗ ในเกสสุตรกล่าวถึงคนฝึกม้าสามารถใช้เป็นหลักธรรมคำสอนได้เป็นอย่างดี เพราะม้าบางตัวฝึกได้ บางตัวฝึกไม่ได้ สำหรับม้าบางตัวที่ฝึกไม่ได้จะถูกฆ่าทิ้ง ม้าเดินขาเขย่า ก็เป็นคติเรื่องการทำเลียนแบบได้เป็นดี ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงองค์ของม้า มีกล่าวไว้มากมายในหลายหมวด เมื่อสรุปภาพรวมแล้ว ม้าเป็นสิ่งที่ให้ข้อคิดคติธรรมเช่นกัน เป็นต้นว่ามีความซื่อตรง ว่องไว อดทน สงบเสงี่ยม สืบสายพันธ์กันมาดี กินเรียบริ้อยไม่เรียราย ไม่นอนทับอุจจาระปัสสาวะ อยู่ร่วมเป็นสุขไม่กวนผู้อื่น เปิดเผย เห็นภาระไปได้ เดินตรงตามทาง และทรงพลังจนถึงวันตาย และม้าได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่ง ๑ ในบรรดา ๗ สิ่งของพระเจ้าจักรพรรดิ^๘ และม้าอาชาไนยเป็นสัตว์ประเสริฐที่ไม่กลัว ไม่สะดุ้ง เมื่อฟ้าผ่าก็ไม่สะดุ้งกลัว และในสังคมไทย ก็จะคุ้นเคยกับม้ามาช้านาน ใช้เป็นพาหนะหรือเป็นราชพาหนะของกษัตริย์ เช่นในปัจจุบันจะเห็นได้ชัดก็คือพระบรม

^๑ พุ.เถร.อ.(บาลี) ๒/-/๑๘๓.

^๒ พุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๑๑๘๕/๑๔๘.

^๓ อจ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๕๙/๙๘.

^๔ อจ.ติก.(ไทย) ๒๐/๙๗/๓๓๐.

^๕ อจ.ติก.(ไทย) ๒๐/๑๔๒/๓๙๐.

^๖ ธ.อ. (บาลี) ๖/๑๑๒.

^๗ อจ.ติก.อ. (บาลี) ๒/๑๔๓/๒๗๓.

^๘ ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๓/๑๕.

รูปทรงม้าของรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเรื่องราวจะเป็นเช่นไร โปรดอ่านได้ในเรื่องนี้ จะได้กล่าวอธิบายตามลำดับต่อไปนี้ :-

เรื่องราวของม้าในคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ม้า ในทางพระพุทธศาสนา อธิบายไว้ว่าเป็นสัตว์วิ่งเร็ว มีฝีเท้าเร็ว และกินอย่างพิจารณา เป็นสัตว์ที่รู้ตหน้าไปทิ้งม้ตัวอื่นไว้ข้างหลัง ซึ่งได้แก่ม้าลาหก และม้าที่ได้ชื่อว่า เป็นตราหรือสัญลักษณ์ของม้า คือม้าสินธวะ หรือสินธพ ม้าที่เกิดในแถบลุ่มน้ำสินธุ ชื่อว่าม้าสินธวะ และม้าสินธพเป็นสัตว์ประเสริฐ ดังคำว่า ม้าอัสดร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ ช้างใหญ่ ที่ได้รับการฝึกหัดปั้นสัตว์ประเสริฐ แต่คนที่ฝึกตนได้แล้วประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะเหล่านั้น^๙

ม้าที่ได้ชื่อว่าเป็นประธานของม้าทั้งแผ่นดิน คือม้าอาชาไนย เพราะเป็นม้าที่รู้จักเหตุและไม่ใช่เหตุได้ดี ดังคำที่บ่งบอกว่าม้าอาชาไนยสุดยอด ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในขัตติยสูตร^{๑๐} ว่า บรรดาสัตว์สองเท้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเสริฐที่สุด บรรดาสัตว์สี่เท้า สัตว์อาชาไนยประเสริฐที่สุด

ในสัพพาสวสูตร^{๑๑} กล่าวถึงสถานที่ควรเว้นคือสถานที่ที่มีม้าดุร้าย ที่อยู่ของม้า เป็นสถานที่ที่มีอันตราย^{๑๒} เนื้อม้าเป็นอาหารที่ภิกษุไม่พึงฉัน ดังคำว่า พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อม้า รูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๓} และใช้ม้าเป็นส่วนหนึ่งของรถม้า^{๑๔} และคนเรามากใช้ม้าลากรถ ดังที่ปรากฏในจังหวัดลำปาง

พญาม้าลาหกเป็นยอดม้า ของพระราชาแห่งเมืองกุสาวดี ดังคำว่า พระราชามหา กษัตริย์ผู้ได้รับบูรธาภิเษกมีเมือง ๘๔,๐๐๐ เมือง ซึ่งมีกุสาวดีราชธานีเป็นเมืองหลวง... มีม้าต้น ๘๔,๐๐๐ ม้า ซึ่งมีเครื่องประดับทำด้วยทอง คลุมด้วยขายทองมีม้าลาหกอัศวราชเป็นหัวหน้า^{๑๕} มีคำที่กล่าวถึงพญาม้าลาหกไว้ว่ามีความเร็วมาก กล่าวคือพระเจ้ามหาสุทิสสนะจะ ทรงพิสูจน์ม้าแก้ว ตอนเช้าก็เสด็จขึ้นทรงแล้วควบไปทั่วแผ่นดินจนจรดขอบทะเลแล้วเสด็จ กลับกรุงกุสาวดี เสวยพระกระยาหารเช้า ซึ่งความเร็วของม้าแก้วเป็นความเร็วที่เห็นประจักษ์ได้

ม้าอาชาไนย เป็นม้าที่เกิดในตระกูลที่ดี เพราะเป็นม้าที่อดทน ไม่สะดุ้ง เพราะการเขี่ยนตีด้วยอาวุธอย่างแรงในสงคราม เป็นม้าที่รักและไม่ทอดทิ้งเจ้าของ นำความสุขมาให้

^๙ ขุ.ขุ.(ไทย) ๒๕/๓๒๒/๑๓๓.

^{๑๐} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๔/๑๔.

^{๑๑} ม.ม.ุ.(ไทย) ๑๒/๒๕/๒๔.

^{๑๒} วิ.ม.หา.(ไทย) ๑/๓๕๓/๓๖๘.

^{๑๓} วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๘๑/๘๔.

^{๑๔} วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๓๐/๑๘๔.

^{๑๕} ส.ข.(ไทย) ๑๗/๑๙๖/๑๘๔.

เมื่อกล่าวสรุป ประเภทของม้า มี ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทที่เป็นม้าไม่ดี เช่น ม้าพยศ ม้าร้าย และม้ากักขฬะ ซึ่งเป็นม้าที่เกิดในตระกูลลาหรือว่าตระกูลม้ากักขฬะ เป็นม้าเดินกระด้างเพราะไม่เชื่อฟังครุฝึก(๒) ประเภทม้าดี เช่น ม้าพญาม้าวลาหก หรือม้าที่เกิดในตระกูลสินธพ เป็นม้าสงบเสงี่ยม เชื่อฟัง และซื่อตรง เดินตรงทาง

ม้าเป็นสัตว์ที่ใช้การสงคราม สมัยโบราณ ที่ชื่อว่ากองทัพม้า เพราะม้า ๑ ตัว มีทหารประจำอยู่ ๓ นาย^{๑๖} เป็นสัตว์ที่ใช้เพื่อการติดตาม เช่น เมื่อยสกุลบุตรหายไปจากบ้าน เศรษฐีคหบดีผู้เป็นพ่อของยสกุลบุตรส่งทูตขี่ม้าไปตามหาทั้ง ๔ ทิศแล้ว ส่วนตนเองไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน^{๑๗}

ธรรมดาม้าอาชาไนยเมื่อเดินก็เดินตรงตามทาง และม้าเป็นสัตว์มีกำลังวังชา คือทรงกำลังไวอยู่จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต นอกจากคำว่าม้าแล้ว ยังมีคำที่เกี่ยวข้องกับม้าอีกหลายคำเช่น บังเหียนม้า แส้ตีม้า เชือกสนตะพาย กีบเท้าม้า หางม้า ปลายหาง พ่อค้ำม้า การขี่ม้า ซึ่งจะกล่าวไว้ในที่นี้ เพียงสั้นๆ คือ

บังเหียนม้า คือสิ่งที่ยึดปากม้าไว้ เป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ในปากที่อ้า แส้ตีม้า ใช้หวายเป็นต้นไว้ตีม้าตอนพยศ หรือใช้ตีม้าให้วิ่งไป ดังคำในกายคตาสติสูตรว่า นายสารถิผู้ฝึกม้า เป็นอาจารย์ขับขี่ผู้ชำนาญ ขึ้นรถนั้นแล้ว มือซ้ายจับเชือก มือขวาจับแส้ ฟังขั้รถไปยังที่ปรารถนาได้^{๑๘} แม้ในโรโปมสูตร กล่าวถึง นายสารถิฝึกม้าผู้ฉลาด เป็นอาจารย์ฝึกม้าขึ้นสู่อุทธมาซึ่งมีประตักเตรียมพร้อมไว้แล้ว ดึงเชือกด้วยมือซ้ายถือประตักด้วยมือขวา ขับไปข้างหน้าก็ได้ถอยหลังก็ได้ในถนนใหญ่สี่แยก ซึ่งมีพื้นเรียบเสมอตามต้องการ^{๑๙} และหากเป็นม้าชั้นดียอมหลบแส้ได้ ดังคำว่า ม้าชั้นดีหลบแส้ได้^{๒๐}

เชือกสนตะพาย หมายถึงเชือกที่สนจุมูกของม้าไว้ กีบเท้าม้า หมายถึงกีบเท้าที่กรีดแผ่นดิน หรือรอยเท้าที่ไปบนแผ่นดิน กีบเท้าม้าช่วยให้ม้าวิ่งไปได้สบาย หางม้า หมายถึงหางม้าที่อยู่ท้ายของม้ายังสมบูรณ์ และปลายหาง จะเป็นม้าสมบูรณ์ได้ ต้องมีหางและอยู่รวมกับขนหางด้วย หมายถึงยังเป็นหางที่มีขนหางติดอยู่

พ่อค้ำม้า มีบทบาทด้านการค้าขาย ขนทัพสัมภาระหรือสิ่งต่างๆ เดินทางจากเมืองหนึ่งไปเมืองหนึ่ง เพื่อการค้า ในระหว่างการเดินทางก็ทำประโยชน์มากมาย เช่น พ่อค้ำม้าทำอุปการคุณต่อพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ สมัยอยู่เมืองเวรภูชา ที่มีความเป็นอยู่ลำบาก พ่อค้ำม้าชาวเมืองอุตตราภท มีม้าอยู่ประมาณ ๕๐๐ ตัว ตระเตรียมขบวนหนึ่ง เพื่อถวายพระภิกษุรูปละประมาณ ๑ ทะนานไว้^{๒๑}

^{๑๖} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๓๑๔/๔๕๓.

^{๑๗} วิ.ม.(ไทย) ๔/๒๗/๓๓.

^{๑๘} ม.อุ.(ไทย) ๑๔/๑๕๘/๒๐๕.

^{๑๙} ส.สพ.(ไทย) ๑๘/๒๓๙/๒๔๐.

^{๒๐} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๘/๑๖.

^{๒๑} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๑๖/๙.

การขี่ม้า เป็นวิชาที่มีประโยชน์ เพราะช่วยให้การขนทัพสัมภาระถึงจุดหมายได้ เป็นกีฬาของชาวบ้าน แต่เป็นวิชาที่ไม่มีประโยชน์ เพราะเป็นวิชาที่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น วิชาฝึกม้า, ขี่ม้า^{๒๒}

ม้าเป็นสัตว์ที่พระภิกษุรับไว้ไม่ได้ ดังคำว่า พระสมณโคตมทรงเว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า^{๒๓} ม้าแม่ทಾಯกผู้มุ่งถวายแก่พระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าก็รับถวายม้าไม่ได้ แต่ผู้มีปัญญาก็ให้ตีราคาม้าและถวายสิ่งที่ควรแก่พระพุทธเจ้าได้ ดังคำที่พระโอบุยหเถระกล่าวถึงอดีตชาติของตนว่า ข้าพเจ้าจึงตีราคาม้าสินธพ ซึ่งมีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นพาหนะที่รวดเร็วแล้วได้ถวายของที่ควร แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ข้าพเจ้าเกิดในกำเนิดใด ๆ ก็อาจจะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม ในกำเนิดนั้นๆ ม้าอาชาไนยมีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจ ย่อมบังเกิดแก่ข้าพเจ้า^{๒๔}

แม้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับม้า เช่น การฆ่าทหารม้า แล้วทำให้เกิดในสวรรค์ จะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาซึ่งสนิทได้ ในอัสสารโหสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นความเห็นผิด และผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิ เรากล่าวว่ามีคติเป็นอย่างไร ๑ ใน ๒ อย่าง คือนรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งเป็นคำสอนที่ปล้ำล้างคำที่กล่าวถึงนายทหารม้าผู้เคยเป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ หลอกลวงให้หลงมานาน^{๒๕} เรื่องราวของม้ามามากมาย เช่นพระเจ้าอุเทนหนีตายจากพระเจ้าจันทรพิชิตก็อาศัยม้า ทำให้พ้นภัยได้ การรบในสงคราม ก็อาศัยม้า ป็นส่วนหนึ่งของนักรบ ในการเดินทางที่ลำบาก ในหนทางที่ขรุขระก็อาศัยม้าช่วยขนของเข้าไป ซึ่งม้าก็ได้ช่วยเหลือทำให้ประโยชน์ให้แก่ชาวโลก ขอสดุดีต่อคุณความดีของม้าที่ได้ช่วยเหลือมนุษย์ให้อยู่ดีมีความสุข

คติธรรมจากม้า

ม้าที่ได้ชื่อว่าเป็นม้าพันธุ์ดี ก็คือม้าอาชาไนย เป็นม้าที่เกิดในตระกูลที่ดี เพราะเป็นม้าที่อดทน ไม่สะดุ้ง เพราะการเขียน蹄ด้วยอาวุธอย่างแรงในสงคราม เป็นม้าที่รักและไม่ทอดทิ้งเจ้าของ นำความสุขมาให้ และเป็นม้าที่มีชื่อตรง ว่องไว อดทน สงบเสงี่ยม

ม้าอัสตรกับการสอนธรรม ในเรื่องไม่ให้หลงในลาภสักการะ เพราะลาภสักการะหรือผลประโยชน์จะทำให้เกิดความพินาศ ดังคำว่าแม่ม้าอัสตรตั้งครุฑเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทใด ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้น^{๒๖} และคำว่า ลูกม้าอัสตรฆ่าแม่ม้าฉันทใด สักการะย่อมฆ่าคนชั่ว ฉันทนั้น^{๒๗} ดังนั้น ลาภยศหรือสักการะที่มีอยู่ในโลก เป็นโลกธรรม เกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา

^{๒๒} ดูประกอบใน ที.สี. (ไทย) ๙/๒๑-๒๓/๘-๑๐.

^{๒๓} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๐/๕.

^{๒๔} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๗/๑๙๓.

^{๒๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๕๗/๔๐๐.

^{๒๖} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๘๔/๒๘๕.

ม้าอาชาไนยเป็นม้าที่รู้เหตุที่ควรและไม่ควร ย่อมบริโภคนกของกินที่เขาให้สดหรือแห้งก็ตาม เรียบร้อย ไม่เรี่ยราด ย่อมรังเกียจที่จะนั่งหรือนอนทับอุจจาระปัสสาวะ ซึ่งม้าเป็นเช่นนี้ได้ ก็เพราะอาศัยการฝึกฝน จากครูผู้สอนที่มีความชำนาญ และกาลเวลาที่ยาวนาน สำหรับการฝึกสอนแก้ไขนิสัยม้า มีกล่าวไว้ในพระสูตรหลายสูตร ล้วนน่าสนใจมาก ขอกล่าวให้ทราบดังนี้ ในการแก้ไขนิสัยม้า มีแนวปฏิบัติที่เห็นได้ในการฝึกม้าของพระราช กกล่าวคือคนฝึกม้าผู้ชำนาญ ได้ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีแล้ว ครั้งแรกที่เดียวฝึกให้มันรู้เรื่องในการสวมบังเหียน เมื่อเขากำลังฝึกให้มันรู้เรื่องในการสวมบังเหียน มันก็พยศ สบัต ดิ้นรน อย่างไม่อย่างหนึ่ง ม้านั้นหมดพยศได้เพราะได้รับการฝึกบ่อยๆ เพราะได้รับการฝึกตามขั้นตอนโดยลำดับ

คนฝึกม้าก็จะฝึกให้มันรู้เรื่องอื่นต่อไปอีกเช่น ฝึกเทียมแอก เมื่อเขากำลังฝึกให้มันรู้เรื่องในการเทียมแอก มันก็จะพยศ สบัต ดิ้นรนอย่างไม่อย่างหนึ่ง ม้านั้นหมดพยศลงได้เพราะได้รับการฝึกบ่อย ๆ เพราะได้รับการฝึกตามขั้นตอนโดยลำดับ คนฝึกม้าก็จะฝึกให้มันรู้เรื่องอื่นต่อไปอีก คือการเหยาะอย่างการวิ่งเป็นวงกลม การจรดกีบ การวิ่ง การใช้เสียงร้องให้เป็นประโยชน์ คุณสมบัติได้เป็นราชนิยม ความเป็นวงศ์พญาม้า ความว่องไวชั้นเยี่ยม การเป็นม้าชั้นเยี่ยม การเป็นม้าที่ควรแก่การชมเชยอย่างยิ่ง เมื่อคนฝึกม้าฝึกให้มันรู้เรื่องในความว่องไวชั้นเยี่ยม ในการเป็นม้าชั้นเยี่ยม ในการเป็นม้าควรแก่การชมเชยอย่างยิ่ง ม้านั้นก็จะพยศ สบัต ดิ้นรน อย่างไม่อย่างหนึ่ง ม้านั้นหมดพยศลงได้เพราะได้รับการฝึกอยู่บ่อยๆ เพราะได้รับการฝึกตามขั้นตอนโดยลำดับในการขี่ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีซึ่งหมยศลง คนฝึกม้าก็จะเพิ่มการฝึกให้มีคุณภาพ ให้มีกำลังขึ้น ม้าอาชาไนยพันธุ์ดี ประกอบด้วยองค์ ๑๐ จึงเป็นม้าควรแก่พระราช

ม้ากับเกียรติยศ ในชาณุสโสณิพราหมณสูตร^{๒๗} กล่าวถึงรถเทียมด้วยม้าชาวล้วน นัยว่าม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนขาว เชือกขาว ด้ามประตักขาว รมขาว ผ้าโพกขาว ฝ้านูงขาว รองเท้าขาว และพัศควาลีชนี (พัศหรือเส้ขนจามรี) ก็ขาว ซึ่งเป็นพาหนะที่ชาณุสโสณิพราหมณใช้ขี่ไปทำให้ได้รับการกล่าวยกย่อง

ม้าเป็นสัตว์ที่รวดเร็ว เป็นที่ทราบกันทั่วไป ซึ่งความเร็วของม้า สามารถนำมาประโยชน์ใช้ได้ในการทำงาน หรือในการดำรงชีวิต เช่น เมื่อมีเรื่องราวเกิดขึ้น ควรใช้แนวการทำงานรวดเร็ว แม้พระพุทธรองค์ก็ทรงดำเนินงานต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังคำว่า เราแสดงธรรมบรรยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่มแก่เธอทั้งหลาย^{๓๐} ดังนั้น เมื่อเรื่องราวเกิดขึ้น ควรรีบไปเข้าดู และเร่งดำเนินการจนสุดกำลัง กำจัดปัญหาเรื่องราวที่อยู่ให้หมดไป

^{๒๗} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๘๔/๑๒๘๕

^{๒๘} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๔๗/๑๖๓.

^{๒๙} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๔/๖.

^{๓๐} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๔๖/๑๖๒.

อานิสงส์ที่เกี่ยวกับม้า

อานิสงส์การถวายสะพาน ทำให้ได้รับอานิสงส์เป็นม้าสินธพ ดังคำว่า ม้าสินธพ ๑,๐๐๐ ตัวซึ่งเป็นพาหนะวิ่งเร็วปานกำลังลม จักคอยรับใช้ทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็น นี้เป็นผลแห่งการถวายสะพาน ^{๓๑} และถวายผอบทำให้ได้ม้าแก้ว ดังคำที่พระปิลินทเถระกล่าวว่า ข้าพเจ้า...ได้คนโทน้ำและผอบ ๔ สี และช้างแก้ว ม้าแก้ว ๑ คุณของข้าพเจ้า เหล่านี้ไม่พินาศนี้เป็นผลในการถวายคนโทน้ำและผอบ ^{๓๒} และคนที่ถวายรองเท้าทำให้ได้ยานคือม้า ^{๓๓} คำว่าม้าแก้ว มีอธิบายว่า ม้าแก้ว ซึ่งเป็นม้าขาว ศีรษะดำ มีขนปกคลุมอยู่ ปลอดภัย มีฤทธิ์ เหาะไปในอากาศได้ ชื่อพญาม้าลาหยกยอมปรากฏแก่พระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิครั้งทอดพระเนตรเห็นม้าแก้วนั้น จึงมีพระทัยโปรดปรานว่า ท่านผู้เจริญพาหนะคือม้านี้ ถ้าได้นำไปฝึกก็จะเป็นสัตว์ที่เป็นมงคลแน่แท้ จากนั้น ม้าแก้วนี้จึงได้รับการฝึกหัดเหมือนม้าอาชาไนยตัวเจริญซึ่งได้รับการฝึกหัดดีแล้วตลอดกาลนาน ^{๓๔}

สรุปความ

ม้าเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดกับคนมาช้านาน และเป็นสัตว์ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เมื่อได้อ่านเรื่องราวของม้า พอสรุปเป็นข้อคิดคติธรรมจากม้า โดยเฉพาะม้าอาชาไนยได้ดังนี้

(๑) ม้าเป็นสัตว์ที่ซื่อตรง เมื่อได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วย่อมมีความซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ ไม่ทิ้งเจ้าของ ย่อมรักเจ้าของ นำความสุขมาให้เจ้าของ คือเป็นสัตว์ลากเข็นภาระ เกิดความคิดว่า ม้าอื่นจะเข็นภาระได้หรือไม่ก็ตาม สำหรับภาระนี้ เราเห็นได้ ดังนั้นคนเราควรมีความซื่อตรงไม่คดโกงต่อผู้มีพระคุณต้องทำงานรับใช้อย่างสุดกำลังแม้คนอื่นจะละความพยายามแต่เราจะพยายามทำเต็มกำลังความสามารถ

(๒) ม้าเป็นสัตว์ที่รวดเร็ว ว่องไว เมื่อได้ทำงานหรือประกอบกิจอะไรก็ตาม โปรดได้ปฏิบัติให้รวดเร็วและว่องไว ดังความเร็วของม้าคือให้ดำเนินทำงานอย่างรวดเร็ว ว่องไว เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

(๓) ม้าเป็นสัตว์อดทน คืออดทนต่อรูป ต่อเสียง ต่อกลิ่น ต่อรส ต่อโณภูมิจึงพาจากม้าปากกลายเป็นม้าแก้ว เป็นม้าชั้นเลิศได้ เพราะอดทนต่อการฝึกฝนมาช้านาน คนเราก็เช่นนั้น หากมีความอดทนฝึกฝน คงมีโอกาสพัฒนาได้ดีจากคนธรรมดากลายเป็นคนที่ชื่อว่าคหบดีแก้วได้เช่นกัน

^{๓๑} ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๙๑/๖๖๖.

^{๓๒} ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๑๖๕/๖๐๒.

^{๓๓} ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๑๔๓/๕๙๙.

^{๓๔} ม.อุ.(ไทย) ๑๔/๒๕๘/๓๐๔.

(๔) ม้าเป็นสัตว์สงบเสถียร รักสงบ ไม่เบียดเบียนใครๆ เป็นสัตว์ยินดีมีการอยู่ร่วมเป็นสุข ไม่รบกวนม้าเหล่าอื่น คนเราก็มั่นกัน ควรรักสันติ ใฝ่ใจความสงบร่มเย็น ไม่ควรเบียดเบียนใครๆ ทั้งทางกาย ทางวาจา ควรยินดีที่จะมีการอยู่ร่วมกับผู้อื่นให้เป็นสุข ดังคำที่ว่า เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด ผู้อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น

นอกจากนี้ ม้าเป็นสัตว์ที่ฉลาดเข้าใจได้รวดเร็ว และปรับนิสัยได้รวดเร็ว แม้เรื่องการเลียนแบบ แม้คนขาเขยก จะมาเดินนำหน้า ม้าก็เดินขาเขยกได้ แต่เมื่อมีคนนำเป็นคนขาปกติ เดินปกติ ม้าก็เดินได้ปกติ เช่นกัน ดังนั้นเมื่อจะเลียนแบบหรือประพฤติตามผู้อื่น จงเลือกประพฤติตามผู้อื่นที่ประพฤตินอยู่ในสิ่งที่ดีงาม ยึดหลักความถูกต้อง และเป็นม้าที่รู้เหตุที่ควรและไม่ควร ได้รับการฝึกมาเป็นอย่างดีสิ้นกาลนาน คือเป็นม้าดียอมไม่ถูกแสตี กินอาหารเรียบร้อยไม่นอนทับอุจจาระหรือปัสสาวะ และเมื่ออยู่ในศึกสงครามก็ไม่แสดงอาการสะดุ้งกลัว คนเราก็มั่นกัน จะทำอะไรต้องพิจารณาให้ดี เมื่อยามถูกขู่ หรือมีคนมาแสดงอาการต่างๆ เพื่อให้กลัว ต้องมีจิตมั่นคง อย่าสะดุ้ง อย่าตกใจต่อภาพมารยา ต้องทำจิตให้มั่นคง พิจารณาให้ดี พิจารณาถึงเหตุที่ควรและไม่ควรโดยแยกกาย ก็จะมีสติ ไม่ประมาท เกิดปัญญา ความรอบรู้ ดังนั้น คุณธรรมต่างๆที่กล่าวมานี้ ม้าอาชาไนยประพฤติได้ฉันใด คนเราก็มั่นกันได้ฉันนั้น เมื่อแต่ละคนประพฤตินอกกัน ก็จะทำให้ชีวิตมีความปลอดภัย ยินดีมีการอยู่ร่วมกันเป็นสุข ก็จะทำให้สังคม ประเทศชาติเกิดสันติสุข ไม่วุ่นวาย เกิดความสามัคคีรักใคร่ระหว่างคนไทยด้วยกันตลอดปีและตลอดไป และคงทำให้ม้าในมะเมียหัวเราะและยิ้มได้ กลายเป็นม้ายิ้ม ในที่สุด